

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ, ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑ: ΑΤΟΜΙΚΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: κ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

κ. Σ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

«Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ»

ΚΑΛΑΚΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

A.M.: 1340200700111

ΜΑΙΟΣ 2009

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η προστασία της ανθρώπινης αξίας, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 παρ.1 του ισχύοντος Συντάγματος, αποτελεί το βασικό μέλημα κάθε σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας και εντοπίζεται στο οπλοστάσιο κάθε έννομης τάξης για την αντιμετώπιση προσπαθειών καταστρατήγησης ή ακόμα και κατάργησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας δεν συνιστά μονάχα αντικειμενική συνταγματική αρχή που διαπνέει όλο το δικαιοσύστημα (αντικειμενικό δίκαιο), αλλά απορρέουν από αυτό ατομικά συνταγματικά δικαιώματα (υποκειμενικά δίκαια) .

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ σ. 4επ

- I. Σημασία
- II. Ελληνική ρύθμιση
- III. Διεθνής κατοχύρωση/Ξένα Συντάγματα

B. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ σ. 8επ

I. Διπλή συνταγματική προστασία

- a. Αντικειμενική αρχή και συνταγματικά δικαιώματα
- b. Ισχύς
- c. Σχέση με άλλες διατάξεις

II. Η αντικειμενική συνταγματική αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας

- a. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως ανώτατη δικαιοπολιτική αρχή
- b. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης
- c. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως γενική αρχή της έννομης τάξης
- d. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως ερμηνευτική αρχή

III. Το συνταγματικό δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία

- a. Μητρικό συνταγματικό δικαίωμα
- b. Φορείς
- c. Παραίτηση, Συναίνεση

Γ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

σ. 15

Δ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

σ. 16

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Σημασία

Ο άνθρωπος ως αυθύπαρκτο ον, η αξία του και η δραστηριότητά του αποτελούν το κέντρο αναφοράς κάθε σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος και λειτουργούν σαν μια κατευθυντήρια γραμμή στη πολυσχιδή νομικοπολιτική πραγματικότητα της σήμερον ημέρας . Πρωταρχική υποχρέωση του συντακτικού νομοθέτη συνιστά συνεπώς η μέριμνα για την πλήρη κατοχύρωση του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας.

II. Ελληνική ρύθμιση

Η ανθρώπινη αξία συνταγματοποιείται στην Ελλάδα με το Σύνταγμα του 1975. Αξιόλογη καινοτομία του τότε Συντάγματος , σχετική και με τα ατομικά δικαιώματα, αποτελεί η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1, η οποία μάλιστα δεν βρίσκεται στο “Δεύτερο Μέρος” (περί ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων) του συνταγματικού κειμένου, αλλά έχει τεθεί στο “Πρώτο Μέρος”, στις βασικές δηλαδή διατάξεις του. Κατά

συνέπεια, αμέσως μετά τον καθορισμό του πολιτεύματος και τη θέσπιση της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας ως θεμελίου του (άρθρο 1) , διακηρύσσεται ότι "ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας".¹ Με τη διάταξη αυτή και άλλες συναφείς (πρβλ . άρθρο 5 παρ. 1 , άρθρο 7 παρ. 2) η ελληνική συνταγματική τάξη ευθυγραμμίστηκε προς τις αντιλήψεις που κυριάρχησαν στο διεθνή χώρο από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά τη πτώση των φασιστικών καθεστώτων. Εκείνη την εποχή, η ανθρώπινη αξία στέναξε κάτω από το ζυγό της απολυταρχίας και η ιστορία έγραψε τις πιο μελανές σελίδες της, με μελάνι χρώματος βαθύ κόκκινο από τα εκατομμύρια αιματοκυλισμένα ανθρώπινα κορμιά που χάθηκαν τόσο άδικα. Τότε, λοιπόν , πιο πολύ από ποτέ, έγινε βαθειά αισθητή η ανάγκη να προστατευθεί η "αξία" και ειδικότερα η "αξιοπρέπεια" (dignité , dignity ,Würde) του ανθρώπου.

Οφείλουμε, βέβαια, να επισημάνουμε πως η Ελλάδα άργησε να ενστερνιστεί αυτές τις ανθρωποκεντρικές αντιλήψεις, καθώς σ΄ αυτή συντελέστηκε συνταγματική οπισθοδρόμηση. Το ελληνικό Σύνταγμα, ωστόσο, είναι το πρώτο Σύνταγμα -εν αντιθέσει με τα ξένα Συντάγματα που κατοχύρωναν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια- που κατοχυρώνει την προστασία της ανθρώπινης αξίας, χρωματίζοντας την αντικειμενική διάσταση αυτής, πέρα από μονόδρομους κοινωνικούς προσανατολισμούς . Η επιλογή του όρου «ανθρώπινη αξία» έναντι του όρου «ανθρώπινη αξιοπρέπεια» από τον Έλληνα συντακτικό νομοθέτη ήταν σαφώς σκόπιμη και διόλου τυχαία. Κατά τη συνεδρίαση της Β΄ Υποεπιτροπής της Βουλής στις 29.01.75 ειπώθηκε χαρακτηριστικά: «Είναι προτιμότερη η λέξη αξία και όχι αξιοπρέπεια γιατί η αξιοπρέπεια σημαίνει μόνο την αξία σε σχέση με τους άλλους, ενώ η αξία εκφράζει την ουσία, που είναι δεδομένη χωρίς συσχετισμό με τρίτους»². Υποστηρίζεται, βέβαια, στη θεωρία και η άποψη ότι ο

¹ Βλ. Α. ΜΑΝΕΣΗ, Ατομικές ελευθερίες, 1982 , σελ.108

² Βλ. Γ. Α. ΜΑΓΚΑΚΗΣ, Πρακτικά της συνεδρίασης Β΄ Υποεπιτροπής της Βουλής στις 29.01.1975

όρος «αξιοπρέπεια» είναι ακριβέστερος και επιτυχέστερος ³, άποψη όμως που δεν υπερτερεί .

III. Διεθνής Κατοχύρωση/ Ξένα Συντάγματα

a. Διεθνείς Συμβάσεις

Η απήχηση των ανθρωποκεντρικών αντιλήψεων εντοπίζεται στα διεθνή κείμενα, όπως στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών του 1945 (προοίμιο), στην Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948 (προοίμιο και άρθρα 1, 6 και 22), καθώς και στο προοίμιο των δύο Διεθνών Συμφώνων των Ηνωμένων Εθνών του 1966 για τα “οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα” αφενός και για τα “ατομικά και πολιτικά” αφετέρου.⁴ Συγκεκριμένα, το προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών αναφέρθηκε στην «έμφυτη αξιοπρέπεια... όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας »(Inherent dignity... of all members of the human family), αναφορά η οποία επαναλήφθηκε επακριβώς το 1966 στα προοίμια των δύο Διεθνών Συμφώνων.⁵

b. Ξένα Συντάγματα⁶

Το ιταλικό Σύνταγμα του έτους 1947 ανήγαγε στο άρθρο 41 παρ. 2 την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (dignita humana) σε φραγμό της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας- διάταξη που αποτέλεσε εφελτήριο γεγονός για τη διαμόρφωση της αντίστοιχης ελληνικής του άρθρου 106 παρ. 2-, ενώ η ανθρωποκεντρική αντίληψη είναι εμφανής και στο άρθρο 2 του ιταλικού Συντάγματος του 1948.

³ Βλ. ΑΘ. ΡΑΙΚΟΣ, Συνταγματικό Δίκαιο, Β΄ τόμος, β΄ έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002

⁴ Βλ. Α. ΜΑΝΕΣΗ, Ατομικές ελευθερίες, 1982 , σελ. 109

⁵ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ΄- Τεύχ. Ι-ΙΙΙ, σελ. 253

⁶ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ΄- Τεύχ. Ι-ΙΙΙ, σελ.253
Βλ. Α. ΜΑΝΕΣΗ, Ατομικές ελευθερίες, 1982 , σελ. 109-110

Το γερμανικό Σύνταγμα, όπως προαναφέρθηκε, αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Menschenwürde) και συγκεκριμένα στη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης του 1949 –από την οποία έχει βασικά ληφθεί και το άρθρο 2 παρ.1 του ελληνικού Συντάγματος-ορίζεται ότι «η αξιοπρέπεια του ανθρώπου είναι απαραβίαστη. Ο σεβασμός και η προστασία της αποτελούν υποχρέωση όλων των κρατικών εξουσιών»⁷. Επιπρόσθετα, επηρέασε και άλλα μεταγενέστερα Συντάγματα πέραν του ελληνικού, όπως το ισπανικό και το πορτογαλικό, ενώ είναι αξιοσημείωτο ότι είναι το πρώτο Σύνταγμα που καθιέρωσε το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας, γεγονός που φαίνεται εύλογο ερμηνευόμενο ως μία δυναμική απάντηση στην πικρή πείρα της φρικαλεότητας του καθεστώτος του Αδόλφου Χίτλερ.

Αναφορές που διακηρύσσουν τη σημασία της ανθρώπινης αξίας εντοπίζονται επίσης στο προοίμιο του γαλλικού Συντάγματος του 1946 (στο οποίο παραπέμπει το ήδη ισχύον Σύνταγμα του 1958) και πιο πρόσφατα στα άρθρα 1 (dignidade da pessoa humana) και 33 παρ. 1 του Συντάγματος της Πορτογαλίας του 1976, στο προοίμιο και στο άρθρο 8 εδ. α' του Συντάγματος της Κούβας του 1976, καθώς και στο άρθρο 10 παρ. 1 του Συντάγματος της Ισπανίας του 1978, το οποίο αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια (dignidad de la persona).

ε. Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Διακήρυξη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (1989), επηρεασμένη από το γερμανικό πρότυπο, αναφέρεται με το άρθρο 1 στην «ανθρώπινη αξιοπρέπεια» (human dignity). Επίσης, με το πρώτο άρθρο προστατεύει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και το Σχέδιο του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000), το οποίο συνιστά και

⁷ «Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt».

το δεύτερο μέρος του υπό κύρωση σχεδίου Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Συνεπώς και το Σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η αξία του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι η πρώτη άλλωστε από τις αναφερόμενες στο άρθρο I-2 αξίες της Ένωσης. Όπως ορίζει: «Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας...». Επίσης, το άρθρο II-61 έχει τον τίτλο «Ανθρώπινη αξιοπρέπεια» και με διατύπωση παραπλήσια εκείνης του γερμανικού Συντάγματος, ορίζει : «Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται».⁸ Σημειωτέον είναι ότι ο Χάρτης ενσωματώνεται αυτούσιος στο Σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, το οποίο όμως δεν έχει νομικά δεσμευτική δύναμη, καθώς δεν επικυρώθηκε η συνθήκη της Λισαβόνας από όλα τα κράτη-μέλη και κατά συνέπεια οι ανωτέρω κατατεθείσες ρυθμίσεις ισχύουν με κατασκευή του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) ως γενικές αρχές του Ευρωπαϊκού Δικαίου.

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ⁹

I. Διπλή συνταγματική προστασία

a. Αντικειμενική αρχή και συνταγματικά δικαιώματα

Το ζήτημα της νομικής φύσης της διάταξης της ανθρώπινης αξίας αποτέλεσε μια ιδιαίτερη προβληματική για την ελληνική θεωρία και

⁸ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ.254

⁹ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ.254-266

νομολογία. Αντικείμενο αμφισβήτησης και πολλών συζητήσεων αποτέλεσε το αν η εξής διάταξη, του άρθρου 2 παρ.1, καθιερώνει αντικειμενική συνταγματική αρχή ή συνιστά πηγή υποκειμενικών δικαιών. Η συγκεκριμένη προβληματική έλαβε μεγάλες διαστάσεις στην γερμανική έννομη τάξη ,την οποία βέβαια ακολουθεί και η ελληνική έννομη τάξη. Στη Γερμανία, λοιπόν, υπήρχε από τη μία ένα πλήθος συγγραφέων με βασικό υποστηρικτή τον H.C. Nipperdey, που δέχονταν ότι το άρθρο 1 παρ. 1 του Θεμελιώδους Νόμου της Βόννης «θετικοποιεί» ένα «φυσικό δικαίωμα» και αποτελεί ουσιαστικά την πηγή δημιουργίας όλων των επακόλουθων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η αντιμαχόμενη πλευρά με βασικό της εκπρόσωπο τον G. Dürig υποστήριζε την αντικειμενική φύση της διάταξης , καθιστώντας την «υπέρτατη καταστατική αρχή» όλου του αντικειμενικού δικαίου.

Στην σύγχρονη έννομη τάξη δεν υφίσταται τέτοιου είδους προβληματική, καθώς οι διατάξεις των συνταγματικών δικαιωμάτων έχουν διπλή φύση, αντικειμενική και υποκειμενική. Συνεπώς, από την αντικειμενική αρχή της προστασίας του ανθρώπου προκύπτει το δικαίωμα ανθρωπίνης αξίας κάθε πολίτη και έτσι η (αντικειμενική) προστασία του ανθρώπου αποτελεί ταυτόχρονα και (υποκειμενική) προστασία του κάθε πολίτη.

b. Ισχύς

Ο κανόνας δικαίου του άρθρου 2 παρ. 1 είναι πασιφανές ότι θεσπίζει κανόνα δικαίου άμεσης ισχύος. Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρωπίνης αξίας είναι θετική δεσμευτική συνταγματική αρχή και δεν έχει απλά προγραμματικό ή κατευθυντήριο χαρακτήρα· δεν βρίσκεται πέρα, πριν ή πάνω, αλλά μέσα στην ελληνική έννομη τάξη και αναπτύσσει πλήρη δεσμευτική νομική δύναμη.

Η σημασία και η επιτακτικότητα της ισχύος της διαφαίνεται και από το γεγονός ότι είναι η πρώτη κατά σειρά διάταξη η οποία, όπως ρητά

ορίζεται στο άρθρο 110 παρ. 1 του Συντάγματος, δεν υπόκειται σε αναθεώρηση. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας αποτελεί την πρώτη αρχή που συγκροτεί το «αιώνιο Σύνταγμα».

γ. Σχέση με άλλες διατάξεις

Το γεγονός ότι η αρχή της ανθρώπινης αξίας έχει αναχθεί σε καταστατική αρχή του συνόλου της έννομης τάξης δεν συνεπάγεται ότι η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 έχει υπέρτερη τυπική δύναμη έναντι οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διάταξης. Και αυτή, όπως και όλες οι συνταγματικές διατάξεις, υπόκειται στην αρχή της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων. Επίσης, ως γενική αρχή συνεφαρμόζεται με άλλες ειδικές διατάξεις, οι οποίες κατοχυρώνουν μερικότερα συνταγματικά δικαιώματα. Συναφείς και συνεφαρμόσιμες με την αρχή της ανθρώπινης αξίας, λοιπόν, είναι παραδείγματος χάριν η διάταξη του άρθρου 5 παρ.1 του Συντάγματος που καθιερώνει το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του, η διάταξη του άρθρου 7 παρ. 2 που απαγορεύει κάθε προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κ. ά.

II. Η αντικειμενική συνταγματική αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας

α. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως ανώτατη δικαιοπολιτική αρχή

Η ανθρώπινη αξία συνιστά ανώτατη συνταγματικοπολιτική αρχή, το βασικό θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε ο κοινωνικός ανθρωπισμός. Ο κοινωνικός ανθρωπισμός με σημείο εκκίνησης την ακλόνητη πίστη στο τελειότερο δημιούργημα, τον άνθρωπο, στοχεύει στην προστασία της ανθρώπινης αξίας, στην προστασία του ανθρώπου από τον συνάνθρωπο, είτε ως φορέα δημόσιας εξουσίας

είτε ως φορέα ιδιωτικής. Γνωρίζοντας, λοιπόν, πως η πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου εξαρτάται άμεσα από την εξασφάλιση των υλικών μέσων, κατευθύνεται στην εξασφάλιση αυτών μέσω των λεγόμενων «κοινωνικών δικαιωμάτων» και αποβλέπει στην ηθική ανύψωσή του και στην πνευματική του βελτίωση γενικότερα.¹⁰

b. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης

Η ανθρώπινη αξία είναι η υπέρτατη καταστατική αρχή ολόκληρου του δικαίου, είναι ο σκοπός, η βάση, η αρχή και το τέλος της έννομης τάξης. Αποτελεί το καταστατικό θεμέλιο του δικαιοκτικού οικοδομήματος. Αυτή αποτελεί τον άμεσο ή έμμεσο σκοπό κάθε νομικού κανόνα και συνεπώς από αυτή αναπτύσσονται όλοι οι κανόνες δικαίου. Η ανθρώπινη αξία συνιστά το κατεξοχήν κομβικό σημείο για τον προσδιορισμό της ιδέας της δικαιοσύνης, δεδομένου ότι μία νομική διάταξη αντίθετη προς αυτή δεν έχει θέση στο δικαιοκτικό σύστημα του κοινωνικού ανθρωπισμού.

Στην ανθρώπινη αξία βασίστηκε και η ενοποίηση της έννομης τάξης και γίνεται σαφές πως η αρχή της ανθρώπινης αξίας εφαρμόζεται και στον ιδιωτικό τομέα, συνιστώντας το ανυπέρβλητο όριο δράσεως όχι μόνο όλων των κρατικών οργάνων, άλλα και των ίδιων των πολιτών.

Οι τραγικές εμπειρίες του παρελθόντος είναι ουσιαστικά που ανήγαγαν την αρχή της ανθρώπινης αξίας σε καταστατική αρχή της έννομης τάξης. Εμφανής, λοιπόν, η ποιοτική μεταβολή της εννόμου τάξεως, η οποία αποτελεί πλέον έννομη τάξη κοινωνικού ανθρωπισμού, όπου και η ανθρώπινη αξία λογίζεται ως ανώτατη και απαραβίαστη αξία. Το Σύνταγμα μας απορρίπτει, λοιπόν, τον ατομοκεντρισμό υπέρ μίας κοινωνικής αντιλήψεως του δικαίου και ο κοινωνικός ανθρωπισμός παύει να είναι μια ρομαντική τάση της

¹⁰ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Σύνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ. 257-258

νομικής επιστήμης , εξελίσσεται σε νομική πραγματικότητα με λάβαρο το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος.¹¹

γ. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως γενική αρχή της έννομης τάξης

Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας αποτελεί ρητά διατυπωμένη « υπεργενική αρχή », η οποία ως εκ του περιεχομένου της εφαρμόζεται σε όλες τις επιμέρους δικαιικές περιοχές και κατ' επέκταση έχει πολλές ερμηνείες . Η εξειδίκευσή της δεν είναι μια αυθαίρετη λειτουργία, επακόλουθο της γενικότητας του περιεχομένου της αρχής, αλλά πρόκειται για αναδίπλωση του περιεχομένου της μέσα στα πλαίσια που η ίδια χαράσσει.¹²

δ. Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως ερμηνευτική αρχή

Κύρια καθίσταται επιπρόσθετα και η σημασία της ανθρώπινης αξίας ως ερμηνευτικής αρχής. Πράγματι, θεσπίζεται μία γενική ερμηνευτική αρχή, της οποίας η εφαρμογή κρίνεται αναγκαία για τον καθορισμό του περιεχομένου και της έκτασης των συνταγματικών και νομοθετικών περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όλες οι διατάξεις δε, οι οποίες αναφέρονται στα θεμελιώδη δικαιώματα, πρέπει να ερμηνεύονται με τρόπο απόλυτα ευθυγραμμισμένο με την αρχή της ανθρώπινης αξίας . Σε περίπτωση αμφιβολίας μάλιστα ενεργοποιείται το τεκμήριο υπέρ της ανθρώπινης αξίας και θα μπορούσε να διατυπωθεί «in dubio pro dignitate humanae» κατ' αναλογία προς την αρχή «in dubio pro libertate».¹³ Έτσι, η νομική

¹¹ βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ. 258-262

¹² βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ. 262-263

¹³ βλ. ΑΘ. ΡΑΙΚΟΣ, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα , β ' έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002,σελ.263

αξία και εφαρμογή της αρχής της ανθρώπινης αξίας δεν εξαντλείται στην εφαρμογή του κανονιστικού της περιεχομένου, αλλά επεκτείνεται και στον προσδιορισμό του περιεχομένου των άλλων διατάξεων. Αυτή η ερμηνευτική επίδρασή της αφορά όχι μόνο τις διατάξεις των συνταγματικών δικαιωμάτων αλλά και τις οργανωτικές διατάξεις.¹⁴

III. Το συνταγματικό δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία

a. Μητρικό συνταγματικό δικαίωμα

Το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος 1975/1986/2001 κατοχυρώνει, όπως προαναφέρθηκε, ατομικό δικαίωμα προστασίας υπέρ κάθε φορέα. Καθιερώνεται δηλαδή αυτοτελές συνταγματικό δικαίωμα και γίνεται σαφές πως η ένταξη της διάταξης εκτός του μέρους των συνταγματικών δικαιωμάτων δεν συνεπάγεται ότι πρόκειται μόνο για αντικειμενική αρχή. Υπάρχει σαφώς και η αντίθετη άποψη σύμφωνα με την οποία η διάταξη δεν ιδρύει ένα επιπλέον αυτοτελές και ειδικότερο ατομικό δικαίωμα, ούτε αποτελεί ένα αυτοτελώς προστατεύσιμο έννομο αγαθό.¹⁵

Ωστόσο, είναι πασίδηλο πως όχι μόνο καθιερώνεται συνταγματικό δικαίωμα, αλλά πρόκειται και για το ανώτατο μητρικό (Muttergrundrecht), το οποίο μαζί με τις δύο γενικές εξειδικεύσεις του, την ελευθερία και την ισότητα, ανήκει στη τριάδα των μητρικών δικαιωμάτων.¹⁶

¹⁴ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ.264

¹⁵ Βλ. Α. ΜΑΝΕΣΗ, Ατομικές ελευθερίες, 1982, σελ. 111

¹⁶ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ.264
Βλ. Π. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, Ατομικά Δικαιώματα Α' (1992), σελ. 1138

b. Φορείς

Αποκλειστικός φορέας της αρχής της ανθρωπίνης αξίας είναι κατά πρώτο και κύριο λόγο ο άνθρωπος. Η ίδια η διατύπωση της αρχής «ανθρώπινη αξία» υποδηλώνει τον αναμφίβολο φορέα της .

Φορείς της ανθρωπίνης αξίας δεν μπορεί να είναι παρά μόνον φυσικά και όχι νομικά πρόσωπα, καθώς τέτοια είναι και η φύση του δικαιώματος με την έννοια ότι μόνο άνθρωποι μπορούν να έχουν ανθρώπινη αξία .Φορείς, λοιπόν , της ανθρωπίνης αξίας είναι κατ' αρχήν όλοι οι άνθρωποι που διαμένουν στον Ελλαδικό χώρο , δηλαδή τόσο οι Έλληνες πολίτες όσο και οι αλλοδαποί (κάτοικοι άλλων Κρατών-μελών και ανιθαγενείς). Η συνταγματική προστασία της ανθρωπίνης αξίας περιλαμβάνει και το κυοφορούμενο αφενός και τον νεκρό αφετέρου.

c. Παραίτηση, Συναίνεση

Το μητρικό αυτό δικαίωμα είναι «απαράγραπτο» και «αναπαλλοτρίωτο». Συνεπώς παραίτηση από αυτό δεν χωρεί, δεν είναι επιδεκτικό ούτε γενικής ούτε ειδικής παραίτησης, ενώ παράλληλα η συναίνεση του φορέα είναι συνταγματικά αδιάφορη.¹⁷

¹⁷ Βλ. Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Τεύχ. I-III, σελ.265-266

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ρητή καθιέρωση της αρχής της ανθρώπινης αξίας στο ελληνικό Σύνταγμα του 1975 ερμηνεύεται ως τομή που εκφράζει τη μετάβαση σε μία ποιοτικά ανώτερη “ανθρωπιστική” έννομη τάξη. Και πάλι, όμως, η πανηγυρική κατοχύρωση αυτής και η αναγωγή της σε “υπέρτατη αξία” δεν αρκούν για να μεταβάλουν ουσιαστικά και ρηξικέλευθα την ουσία της κατεστημένης έννομης τάξης. Αυτό είναι δυνατό να επιτευχθεί μόνο μέσα από ριζικές διαρθρωτικές και θεσμικές αλλαγές σε όλο το πλαίσιο της κοινωνικής συνύπαρξης και με την ενεργό ανθρωποκεντρική δράση όλων των πολιτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ'- Τεύχ. I-III
- Α. ΜΑΝΕΣΗ, Ατομικές ελευθερίες, 1982 , σελ. 111επ.
- Π. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, Ατομικά Δικαιώματα Α' (1992) , σελ. 1138επ.
- ΑΘ. ΡΑΙΚΟΣ, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα , β' έκδοση, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002
- Γ. Α. ΜΑΓΚΑΚΗΣ, Πρακτικά της συνεδρίασης Β' Υποεπιτροπής της Βουλής στις 29.01.1975

Αθήνα 2009

